

Steur tegen Nederland: vrijheid van verdediging

Nederlandse tuchtrechter te streng

Taru Spronken

advocaat en hoogleraar Verdediging in strafzaken te Maastricht

Wat zijn de grenzen van de vrijheid van meningsuiting van de advocaat?

De Nederlandse tuchtrechter trekt die te nauw, besliste afgelopen najaar het EHRM in de zaak-Steur. Als een advocaat ter zitting een beschuldiging uit, hoeft die niet bij voorbaat te worden onderbouwd door objectieve feiten of omstandigheden; de tuchtrechter dient inzake de vrijheid van verdediging marginaal te toetsen, en de bewijslast voor de juistheid van een bewering mag niet volledig op de advocaat worden gelegd.

Op 28 oktober 2003 deed het EHRM uitspraak in de zaak-Steur tegen Nederland.¹ Mr. Steur, een Nederlandse advocaat, was disciplinair tot de orde geroepen omdat hij gesteld had dat een sociaal rechercheur tijdens het verhoor van zijn cliënt, toen deze verdacht werd van steunfraude, ongeoorloofde druk had uitgeoefend. Tevens had hij gemeld dat in het proces-verbaal van het verhoor was opgenomen dat de verdachte dit had gelezen en ondertekend, terwijl dit buiten de aanwezigheid van een tolk was gebeurd en de verdachte nauwelijks kon lezen en schrijven. De tuchtrechter was van oordeel dat hij zijn opmerkingen over ontoelaatbare druk onvoldoende had onderzocht op feitelijke juistheid en deze dus niet had mogen maken.² Dhr. Steur diende een klacht in bij het EHRM waarin hij stelde dat zijn vrijheid van meningsuiting ex art. 10

EVRM in de procedure waarin hij zijn cliënt verdedigde was geschonden. Het EHRM acht de klacht gegrond en besteedt bijzondere aandacht aan de vrijheid van meningsuiting in de context van de goede beroepsuitoefening van de advocaat.

BESCHULDIGING

Aan de zaak-Steur lag het volgende feitencomplex ten grondslag. B., van Surinaamse afkomst, werd vervolgd wegens steunfraude. In dit kader werd hij verhoord door een sociaal rechercheur W. Daarnaast werd tegen B. ook een civiele procedure ingesteld waarin van hem de ten onrechte verkregen uitkering werd teruggevorderd. B. werd in beide procedures bijgestaan door mr. Steur. In de civiele procedure werd als bewijs de verklaring van B. tegenover de sociaal rechercheur W. gebruikt. Ten aanzien van deze verklaring

had Steur in zijn schriftelijke conclusie voor de Rechtbank Den Haag naar voren gebracht dat deze verklaring was verkregen onder ongeoorloofde druk en dat B. de strekking hiervan onvoldoende had kunnen begrijpen wegens het ontbreken van een tolk bij zijn verhoor. De sociaal rechercheur vernam een jaar later wat mr. Steur in zijn pleitnota had gesteld en diende een klacht tegen hem in bij de Raad van Discipline. Hij zou jegens hem de grenzen van betamelijkheid hebben overschreden en zou hebben geïnsinueerd dat hij een vals ambtsedig proces-verbaal had opge maakt.

Door de Raad van Discipline werd de klacht dat mr. Steur W. zou hebben beschuldigd van het meinedig opmaken van een proces-verbaal afgewezen. Wel oordeelde de Raad van Discipline dat dhr. Steur de grenzen van het toelaatbare had overschreden

door W. te beschuldigen van het uitoefenen van ongeoorloofde pressie op B., zonder dat dit door feiten werd onderbouwd. De klacht van W. werd gedeeltelijk gegrond verklaard, echter zonder oplegging van een tuchtrechtelijke maatregel.

Mr. Steur stelde beroep in bij het Hof van Discipline en beriep zich op een (latere, echter afgelegd ruim voordat de klacht werd ingediend) verklaring van B. tegenover de rechter-commissaris, waaruit blijkt dat B. tegenover de rechter-commissaris had geklaagd over het uitoefenen van druk tijdens zijn verhoor door W. De advocaat stelde dat hem de vrijheid toekwam in het kader van de verdediging van zijn cliënt te concluderen dat op zijn cliënt ongeoorloofde druk was uitgeoefend en dat het aan de zittingsrechter was om te beoordelen of hier voldoende bewijs voor was en niet aan de tuchtrechter. Het Hof van Discipline verwierp echter het beroep van de advocaat omdat zijn beschuldigingen aan het adres van W., op het moment dat hij deze uitte, onvoldoende door feiten waren onderbouwd en bevestigde het oordeel van de Raad van Discipline.

Het EHRM concludeert dat in casu – ondanks de omstandigheid dat er geen disciplinaire maatregel is opgelegd – sprake is van een ongeoorloofde inmenging in de vrijheid van meningsuiting. Dat mr. Steur op basis van de informatie van zijn cliënt zijn beschuldigingen uit, zonder nader te hebben onderzocht of hiervoor in andere objectieve feiten of omstandigheden steun kan worden gevonden, kan volgens het EHRM op zichzelf niet als ongeoorloofd worden beschouwd. Het EHRM verwijt de Nederlandse tuchtrechtelijke instanties dat zij niet eens hebben onderzocht of de stelling van Steur al dan niet op waarheid berustte en zich ook niet de vraag hebben gesteld of de beschuldi-

ging van de advocaat aan het adres van W. al dan niet te goeder trouw was gedaan.

VIER UITGANGSPUNTEN

Bij de beoordeling van de klacht wordt door het EHRM herhaaldelijk teruggegrepen naar de zaak Nikula tegen Finland³ die betrekking had op een strafrechtelijke vervolging wegens laster van een advocate die bij de verdediging van een cliënt in een strafzaak het Openbaar Ministerie had beschuldigd van misbruik van bevoegdheid. Een andere relevante zaak is de zaak Schöpfer tegen Zwitserland⁴, waarin een advocaat tuchtrechtelijk werd gestraft voor het uiten van felle kritiek in de pers op onrechtmatige praktijken van de justitiële instanties.⁵

De algemene uitgangspunten die het EHRM in deze uitspraken bij de vrijheid van verdediging hanteert zijn:

- ▶ van advocaten mag verlangd worden dat zij zich eerlijk, discreet en waardig gedragen gelet op de exclusieve privileges en de bijzondere positie die advocaten binnen de rechtspleging genieten, waaronder een grote vrijheid zich in de rechtszaal te uiten. In dit verband mogen aan advocaten zekere restricties worden opgelegd met het oog op het belang van het vertrouwen in de rechtspleging en het respect voor de rechterlijke autoriteiten. Daarbij moet een evenwicht worden gevonden tussen het recht van het publiek op informatie, de vereisten van een goede rechtspleging en de waardigheid van het juridische beroep;
- ▶ de positie van een verdachte ten opzichte van een officier van Justitie rechtvaardigt een grotere bescherming van kritische uitlatingen ten opzichte van de officier van Justitie dan indien het om willekeurige burgers gaat; in de zaak Steur verbreedt het EHRM deze

bescherming tot kritische uitlatingen ten opzichte van ‘civil servants in relation to private individuals’;

- ▶ het is hierbij wel van belang dat de uitlatingen betrekking hebben op concrete handelingen van betrokken justitiële ambtenaren en niet op hun professionele functioneren in zijn algemeenheid of op de persoon zelf;
- ▶ het maakt ook uit of de uitlatingen zijn gedaan tijdens een zitting of daarbuiten. Als het gaat om uitlatingen in de media is het EHRM kritischer ten aanzien van de geoorloofdheid ervan, zoals bijvoorbeeld blijkt uit de hierboven genoemde zaak van Schöpfer tegen Zwitserland, waarin het hof disciplinaire maatregelen tegen de advocaat Schöpfer, die nog voordat de zaak op zitting was geweest in de media forse kritiek had geuit op de justitiële instanties, wel geoorloofd achtte.

CHILLING EFFECT

Een zwaarwegende factor is voor het EHRM het ‘chilling’ effect van een mogelijke strafrechtelijke vervolging zoals in de zaak Nikula – en na Steur dus ook een tuchtrechtelijke vervolging – op de professionele verplichtingen van een advocaat om zijn cliënt op een adequate en partijdige wijze bij te staan. Alleen al de dreiging van een dergelijke vervolging is volgens het EHRM moeilijk verenigbaar met de functie en de positie die de advocaat dient te vervullen bij het verdedigen van een cliënt, waarbij hij niet voortdurend de vrees moet hebben dat hij in verband met hetgeen hij naar voren brengt strafrechtelijk of tuchtrechtelijk kan worden vervolgd. Daarbij maakt het niet uit of er daadwerkelijk een strafrechtelijke of tuchtrechtelijke sanctie wordt opgelegd: ‘The Court acknowledges that no sanction was imposed on the applicant – not even the lightest sanction, a mere admonition. Nonetheless, the applicant was censured, that is, he was formally found at fault in that he had violated the applicable professional standards. This could have a discouraging effect on the applicant, in the sense that he might feel restricted in his choice of factual and legal arguments when defending his clients in future cases.’⁶

Alleen al de dreiging van vervolging voor zijn uitlatingen is volgens het EHRM moeilijk verenigbaar met de functie en de positie van de advocaat bij de verdediging van een cliënt

FAIR TRIAL EN NEDERLANDSE TUCH- TRECHTSPRAAK

In de Nederlandse tuchtrechtspraak is het algemeen aanvaard dat een advocaat in een strafzaak een grote vrijheid dient te hebben om de verdediging naar eigen inzicht te voeren en dat het de raadsman vrij staat alles naar voren te brengen wat hem in het kader van de verdediging dienstig voorkomt. Dat neemt niet weg dat de raadsman zich niet schuldig mag maken aan belediging of een ander strafbaar feit. Een vervolging van de raadsman zal niet zo snel plaatsvinden omdat men wil voorkomen dat de indruk wordt gewekt dat het OM misbruik maakt van zijn bevoegdheid. Dit geldt ook voor het publiekelijk bekritisieren van justitiële instanties. In dergelijke gevallen wordt door de tuchtrechter niet snel aangenomen dat de advocaat de grenzen van het toelaatbare

NOTEN

- 1 EHRM 28 oktober 2003, nr. 39657/98.
- 2 De tuchtrechtelijke uitspraken waarop de klacht betrekking heeft zijn niet gepubliceerd. Het betreft de uitspraak van de RvD 's-Gravenhage 1 juli 1996, nr. R 1022/95.111 die door het Hof van Discipline op 26 mei 1997 volledig is bekrachtigd.
- 3 EHRM 21 maart 2002, nr. 31611/96.
- 4 EHRM 20 mei 1998, Reports 1998-II.
- 5 Verder kunnen nog worden genoemd: de zaak-Ezelin tegen Frankrijk (EHRM 26 april 2004, Series A 202) betreffende een advocaat die tuchtrechtelijk wordt gestraft voor de deelname aan een politieke demonstratie waarin zich ongeregeldeheden hebben voorgedaan, waarvan de advocaat zich niet had gedistantieerd. Dit getuigde volgens de Franse autoriteiten van een gebrek aan respect

De Nederlandse tuchtrechter is te streng als het gaat om de verificatieplicht van de raadsman van hetgeen hij op de zitting ter verdediging aanvoert

overschrijdt, mits hij maar kan motiveren dat zijn kritiek enige feitelijke grondslag heeft.⁷

De uitspraak in de zaak-Steur maakt echter duidelijk dat de Nederlandse tuchtrechter te streng is als het gaat om de verificatieplicht van de raadsman van hetgeen hij in een procedure ter verdediging aanvoert. De benadering van het EHRM komt erop neer dat een beschuldiging zoals door mr. Steur gedaan niet bij voorbaat hoeft te worden onderbouwd door objectieve feiten of

omstandigheden en dat de tuchtrechter, als het gaat om de vrijheid van verdediging, dergelijke uitlatingen marginaal dient te toetsen, waarbij de bewijslast voor de juistheid van een bewering niet volledig op de advocaat mag worden gelegd. Want: 'an interference with counsel's freedom of expression in the course of a trial might raise an issue under Article 6 of the Convention with regard to the right of an accused client to receive a fair trial.'⁸

voor de justitiële autoriteiten. Het EHRM overwoog dat gedragsregels advocaten weliswaar kunnen voorschrijven dat zij respect moeten tonen voor de gerechtelijke autoriteiten, maar vindt een tuchtrechtelijke bestraffing in deze zaak in strijd met het recht op vrijheid en vergadering van art. 11 EVRM. Eveneens relevant is de zaak-Casado de Coca, EHRM 24 februari 1994, NJ 1994, 518, waarin het EHRM naar aanleiding van een reclameverbod voor advocaten overweegt dat dit verbod is bedoeld om de belangen van het publiek te beschermen en tegelijkertijd het respect voor advocaten te garanderen en dat een dergelijk verbod – gelet op de grote beleidsvrijheid die lidstaten in dit verband toekomen – niet in strijd is met art. 10 EVRM.

- 6 § 29 in de zaak-Steur.
- 7 Zie voor een overzicht van de tuchtrechtspraak op dit gebied: Ties Prakken en Taru Spronken (red.) *Handboek Verdediging*, Kluwer Deventer 2003, p. 323-326 en p. 343-345.
- 8 § 37 in de zaak-Steur.

(advertentie)

Gedegen Onderzoek?

DÖRR BEDRIJFSRECHERCHE
RECHERCHE- EN ADVIESBUREAU

010 - 212 49 23

www.dorr-recherche.nl